

Trabzon ili orman rekreasyon bölgelerini kullanan Arap turistlerin tüketici profili ve rekreasyonel talep yapısı

Nur Diktaş Bulut^{a,*} , İsmet Daşdemir^b

Özet: Trabzon ili, Arap ülkelerinden gelen yabancı turistlerin ilgisini çekmekte ve orman rekreasyon bölgelerinde yoğun kullanımlar gerçekleşmektedir. Bu çalışmada; Trabzon iline gelen Arap turistlerin tüketici profilinin, orman kaynaklarını rekreasyonel kullanım durumunun, rekreasyon bölgelerine yönelik kullanıcı ve rekreasyonel talep özelliklerinin, tüketici tercihlerinin ve beklentilerinin belirlenmesi amaçlanmıştır. Çalışmada Trabzon ilindeki 10 adet orman rekreasyon bölgesini kullanan 400 adet Arap turiste yönelik anket uygulaması rastgele örnekleme yöntemi kullanılarak yüz yüze yapılmıştır. Anket formlarında, yabancı turistlerin ziyaretçi özellikleri, orman kaynaklarını kullanım durumu, rekreasyonel uygunluklar, eksiklikler ve alan tercih nedenleri gibi sorulara yer verilmiştir. Elde edilen veriler betimleyici istatistikler, varyans analizi ve Duncan testi ile değerlendirilmiştir. Analizlere ve değerlendirmelere göre; Trabzon iline orman rekreasyon turizmi amacıyla gelen Arap turistlerin yaklaşık %83'ü Kuveyt, Ürdün, Birleşik Arap Emirlikleri, Umman ve Irak'tan gelmektedir. Orman rekreasyon bölgelerinde en çok yapılan aktiviteler; orman içi yollarda yürüyüş, serinleme, manzara seyretme, temiz hava alma ve fotoğraf çekme olarak belirlenmiştir. Orman rekreasyon bölgelerinin Arap turistlerce tercih edilmesinde çok önemli sayılan nedenler sırasıyla; doğal ve estetik değerler, ormanların güzelliği, içecek temiz ve soğuk su şeklinde saptanmıştır. Orman rekreasyon bölgelerinden faydalanmayı etkileyen en önemli değişkenler; tesis ve hizmet yetersizliği (4 puan), çevre kirliliği (3,41 puan), ortam kalabalıklığı (3,38 puan), olumsuz hava koşulları (3,34 puan), gürültü kirliliği (3,12 puan), güvenlik (2,86 puan), ulaşım sorunu (2,59 puan) ve pandemi önlemlerinin yetersizliği (1,35 puan) olarak saptanmıştır. Ayrıca orman rekreasyon bölgesi talebinin %95 güven düzeyinde yaş, cinsiyet, eğitim, aile büyüklüğü, doğal ve estetik değerler, temiz ve soğuk suyun olması, ormanların güzelliği, tur programı, arkadaş tavsiyesi, doğa ile baş başa olma isteği, pandemi önlemleri, kent çevresinde gidilebilecek başka yer olmaması, kirlilik durumu, tanıtım ve tesis ve hizmet yeterliliği ölçütlerine göre farklılık gösterdiği anlaşılmıştır. Çalışmada orman rekreasyon bölgelerinin sürdürülebilir yönetimine, rekreasyonel hizmetlerin kalitesini artırılmasına, turist memnuniyetine ve Arap turistler için turizmin geliştirilmesine yönelik bazı öneriler de yapılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Arap turistler, Orman rekreasyon bölgesi, Tüketici profili, Rekreasyonel talep, Trabzon

Consumer profile and recreational demand structure of Arab tourists using forest recreation areas of Trabzon province

Abstract: Trabzon province attracts foreign tourists from Arab countries, and forest recreation areas are used extensively. This study aimed to determine the consumer profile, recreational use of forest resources, user and recreational demand characteristics for recreational areas, and consumer preferences and expectations of Arab tourists coming to Trabzon. In the study, a face-to-face survey was conducted with the random sampling method for 400 Arab tourists using 10 forest recreation areas in Trabzon. In the survey, questions such as visitor characteristics of foreign tourists, use of forest resources, recreational suitability, deficiencies, and reasons for site preference were included. The obtained data were evaluated with descriptive statistics, analysis of variance, and the Duncan test. According to the analyzes and evaluations, it was found that approximately 83% of Arab tourists coming to Trabzon for forest recreation tourism came from Kuwait, Jordan, United Arab Emirates, Oman, and Iraq. The most common activities in forest recreation areas were determined as walking on forest roads, chilling, watching the scenery, taking fresh air, and taking pictures. The reasons considered very important for the preference of forest recreation areas by Arab tourists were determined natural and aesthetic values, the beauty of forests, and clean and cold water to drink, respectively. The most important variables affecting the utilization of forest recreation areas are inadequate facilities and services (4 points), environmental pollution (3.41 points), crowdedness (3.38 points), adverse weather conditions (3.34 points), noise pollution (3.12 points), security (2.86 points), transportation problem (2.59 points), and inadequate pandemic measures (1.35 points). In addition, the demand for forest recreation areas differs at 95% confidence level according to age, gender, education, family size, natural and aesthetic values, clean and cold water, the beauty of forests, tour program, friend recommendation, desire to be alone with nature, pandemic measures, lack of another place to go around the city, pollution situation, promotion and facility, and service adequacy. In the study, some suggestions were made for the sustainable management of forest recreation areas, increasing the quality of recreational services, tourist satisfaction, and tourism development for Arab tourists.

Keywords: Arab tourists, Forest recreation area, Consumer profile, Recreational demand, Trabzon

✉ ^a Orman Genel Müdürlüğü, Doğu Karadeniz Ormancılık Araştırma Enstitüsü Müdürlüğü, Trabzon, Türkiye

^b Bartın Üniversitesi, Orman Fakültesi Orman Mühendisliği Bölümü, Bartın, Türkiye

@ ^{*} **Corresponding author** (İletişim yazarı): nurdiktas@yahoo.com

✓ **Received** (Geliş tarihi): 14.04.2022, **Accepted** (Kabul tarihi): 18.05.2022

Citation (Atıf): Diktaş Bulut, N., Daşdemir, İ., 2022. Trabzon ili orman rekreasyon bölgelerini kullanan Arap turistlerin tüketici profili ve rekreasyonel talep yapısı. Turkish Journal of Forestry, 23(2): 116-127.
DOI: [10.18182/tjf.1103565](https://doi.org/10.18182/tjf.1103565)

1. Giriş

Sürdürülebilir turizmin gelişiminde turistlerin ve ziyaret edilen yerlerin bugünkü ihtiyaçlarının, gelecekteki fırsatları koruyup genişleterek karşılanması amaçlanmaktadır. Bu yaklaşım ekonomi, sosyal ve estetik ihtiyaçların, kültürel bütünlüğün, gerekli biyolojik süreçlerin, biyolojik çeşitliliğin ve kırsal hayatı destekleyen süreçlerin devamını içermektedir (DKMPGM, 2013). Orman kaynaklarının rekreasyonel turizm amaçlı kullanılması kırsal turizm ile oldukça bağlantılıdır. Kırsal turizm, çiftlik turizmi, yeşil turizm veya yayla turizmi olup (Ün vd., 2012), bu amaçla yararlanılan en büyük kaynak ise yine orman kaynaklarıdır. Kırsal turizmin; yararlanma, gelişim, tasarım, koruma, pazarlama ve kırsal ekonomi gibi altı temel sürdürülebilirlik ilkesi, kırsal turizmin kırsal alanlara getirebileceği olumsuz etkilerin giderilmesi noktasında da etkilidir. Benzer şekilde, çekim potansiyeli yüksek bölgelerde kırsal turizmin göçleri engellenmesi ve istihdam olanaklarının artırılmasına da katkıları mevcuttur.

Orman kaynaklarının planlanması ve ormancılık faaliyetlerinin yürütülmesinde, toplumun orman kaynaklarına yönelik taleplerine cevap verebilecek ve ormanların hammadde üretimi dışındaki kaynak değerlerini de göz önünde bulunduracak planlama sürecine ihtiyaç duyulmaktadır. Toplumun ormanlara yönelik talepleri ülkeden ülkeye, bölgeden bölgeye ve hatta zamana göre farklılıklar göstererek çeşitlenmektedir (Diktaş Bulut, 2018). Orman kaynaklarının yerinde ve verimli kullanılması, ekolojik ve biyolojik açıdan hassas bölgelerin korunması, turizm planlaması için zorunlu bir süreç olarak değerlendirilmelidir (Korkmaz, 2001).

Toplumun büyük bir kesiminin ormanlardan turizm işlevi yönünden beklentisi olduğundan, estetik ve rekreasyonel değerler gibi sosyal boyutların önemi artmakta ve ormancılık uygulamalarında dikkate alınması gerekmektedir (Hegetschweiler vd., 2017; Porsuk, 2012; Šodková vd., 2020). Orman kaynaklarının turizm amaçlı planlanmasında ve yönetim kararlarının alınmasında en önemli noktalardan bir tanesi de orman kaynağının mevcut kullanım durumunun ve bu kaynağı kullanan kitlenin özelliklerinin doğru analiz edilmesidir.

Türkiye, Arap Dünyası ile olan kültürel, tarihi ve coğrafi yakınlığı ve ayrıca turizm potansiyeli, dinamik ekonomisi, kentli nüfus olgusu, küçük ve orta büyüklükteki işletmelerin yaygın olmasından dolayı bölgedeki diğer ülkelere ve özellikle turizm açısından turist çeken rakip ülkelere göre daha fazla avantajlı konumdadır (Mengü, 2012). Doğu Karadeniz Bölgesinde özellikle Trabzon iline yönelik uluslararası turizm hareketliliği incelendiğinde, Arap ülkelerinden gelen turistlerin ağırlığı görülmektedir. Trabzon ili, zengin orman kaynakları ve tarihi ve kültürel değerleri ile rekreasyonel turizm açısından cazibe merkezi durumundadır. Arap ülkelerinden gelen yabancı turistlerin ilgisini çekmekte ve orman rekreasyon bölgelerinde yoğun kullanımlar gerçekleşmektedir.

Farklı ülkelerde Arap turistlere daha iyi hizmet vermeye yönelik bazı araştırmalar (Abodeeb vd., 2015) yapıldığı gibi, Ortadoğu'dan Türkiye'ye gelen turistlerin Türkiye'yi tercih etme nedenlerini (Bilgiçli ve Çolaksel, 2019), Trabzon'a gelen Arap turistlerin tüketici davranışlarını (Bogenç, 2018), tercih nedenlerini (Boz ve Yıldırım Saçılık, 2018; Özgöller, 2019), helal turizme bakış açılarını (Kasap

vd., 2019), memnuniyet faktörlerini (Türkay ve Atasoy, 2021) ve Doğu Karadeniz Bölgesindeki Altındere Vadisi Milli Parkı kullanıcılarının tatmin düzeyini (Aksu vd., 2017) inceleyen araştırmalar söz konusudur. Ancak Doğu Karadeniz Bölgesindeki Trabzon ili orman rekreasyon bölgelerini kullanan Arap turistlerin ziyaretçi özelliklerini, orman kaynaklarını kullanım durumlarını, rekreasyonel talep yapısını ve tüketici tercihlerini bir bütün olarak inceleyen herhangi bir araştırmaya rastlanmamıştır.

Dolayısıyla bu çalışma, Arap ülkelerinden Trabzon iline gelen ve rekreasyon amacıyla orman kaynaklarını kullanan turistleri çeşitli boyutlardan incelemeyi kapsamaktadır. Bu kapsamda çalışmada, Arap ülkelerinden Trabzon iline gelen turistlerin ziyaretçi özelliklerinin, orman kaynaklarının rekreasyonel kullanım yapısının, rekreasyon bölgelerine yönelik kullanıcı ve rekreasyonel talep özelliklerinin, tüketici tercihlerinin ve beklentilerinin belirlenmesi amaçlanmıştır. Böylece bu çalışma ile bilimde ve uygulamada görülen bir bilgi boşluğunun doldurulması, kısa ve uzun vadede orman kaynaklarının sürdürülebilir yönetimine ve toplumun moral ve sağlığının artırılmasına katkı yapılması amaçlanmaktadır.

2. Materyal ve yöntem

2.1. Çalışma alanı

Çalışma alanı Trabzon ilinde rekreasyonel amaçlı yoğun olarak kullanılan 10 adet statülü orman alanını (milli park, tabiat parkı, mesire yeri) kapsamaktadır. Bu alanlar; Altındere Vadisi Milli Parkı, Çal-Camili, Çamburnu, Görnek, Uzungöl, Kayabaşı Tabiat Parkları, Erikbeli A Tipi, Sazalan B Tipi, Tilkişeli B Tipi ve Sertkaya C Tipi Mesire Yerleridir (Şekil 1).

Altındere Vadisi Milli Parkı, Trabzon ili Maçka ilçesi sınırları içerisinde yer almakta, Trabzon il merkezine 48 km ve Maçka ilçe merkezine 18 km mesafededir. Parkın tamamı devlet ormanı olup, içerisinde halk tarafından yüzlerce yıldan beri mera olarak kullanılan alanlar vardır. Parkın toplam alanı 4.800 ha'dır. Park içerisinde yer alan Sümela Manastırı tarihi ve arkeolojik bir kaynak değer olarak çok önemli bir yere sahiptir (DKMPGM, 2016; 2019).

Çal-Camili Tabiat Parkı, Düzköy ilçesi sınırları içerisinde yer almakta olup, alan büyüklüğü 8,8 ha'dır. Trabzon iline 56 km, Düzköy ilçesine 12 km mesafededir. Parkın kaynak değerini orman ve tabii güzellikler oluşturmakla birlikte ladin, ormangülü, yaban mersini, siklamen türleri önemli kaynak değerlerindedir (DKMPGM, 2016; 2019; TOBM, 2022).

Çamburnu Tabiat Parkı, Sürmene ilçesinin Çamburnu Mahallesi merkezinde olup, Trabzon-Rize karayolu üzerinde bulunmaktadır. Trabzon'a 55 km, Sürmene'ye 7 km ve Rize'ye 35 km mesafededir. Çamburnu'nun kuzey kısmında plaj mevcuttur (DKMPGM, 2016; 2019).

Görnek Tabiat Parkı, Trabzon il merkezinden 96 km uzaklıkta olan Köprübaşı ilçesine 17 km uzaklıktadır. Tabiat Parkı 5,1 ha bir alana sahiptir. Sahip olduğu jeomorfolojik, iklimsel ve ekolojik potansiyeli ile önemli bir rekreasyon ve turizm potansiyeline sahiptir (DKMPGM, 2016; 2019).

Uzungöl Tabiat Parkı, Trabzon ili Çaykara ilçesinde 1.625 ha büyüklüğünde olup, Trabzon'a 94 km Çaykara'ya 19 km mesafededir. Kaynak değerlerini, bir set gölü olan

Uzungöl ve çevresindeki bitki ve yaban hayatı zenginliği ile manzara bütünlüğü oluşturmaktadır.

Kayabaşı Turizm Merkezi, Trabzon ili Akçaabat ilçesinde yer almakta olup, Trabzon'a 56 km, Akçaabat'a 43 km mesafededir. Zengin bitki örtüsüne, yaban hayatına ve manzara güzelliklerine sahiptir.

Erikbeli A Tipi Mesire Yeri, Trabzon il merkezine 87 km, Tonya ilçe merkezine 22 km uzaklıktadır. Karadeniz'in güneyinde Trabzon-Gümüşhane-Giresun il sınırlarının birleştiği yerde yaylaların ortak yolları üzerindedir. Tamamı devlet orman alanı olup, 15,7 ha'dır. Trabzon-Tonya-Erikbeli Turizm Merkezi kapsamında kalan alan, turizm faaliyetlerinin yoğun olarak gerçekleştiği ziyaretçi potansiyeline sahiptir.

Sazalan B Tipi Mesire Yeri, üç tarafı ormanlarla, bir tarafı Damlıköy Yaylası ile çevrili olup, 5 ha büyüklüğündedir. Trabzon'a 90 km ve Tonya ilçesine 26 km mesafededir. 1700 m yükseklikteki mesire yeri kampçılık, trekking, piknik vb. aktiviteler için çok uygundur (DKMPGM, 2016; 2019; TOBM, 2022).

Sertkaya C Tipi Mesire Yeri, Trabzon ili Akçaabat ilçesi Sertkaya Mahallesi'nde yer almakta olup, 1,6 ha'dır. Akçaabat'a 17 km, Trabzon'a 30 km uzaklıktadır.

Tilkibeli B Tipi Mesire Yeri Araklı'ya 49 km, Trabzon'a 82 km uzaklıkta olup, 6 ha büyüklüğündedir. Mesire alanının bulunduğu mevki aynı zamanda turizm alanıdır (DKMPGM, 2016; 2019; TOBM, 2022).

2.2. Araştırma verileri

Araştırmanın ana verilerini Trabzon ili orman kaynaklarını rekreasyonel amaçlı kullanan ve Arap ülkelerinden gelen turistlerle yapılan anket uygulamasından elde edilen bilgiler oluşturmaktadır. Uygulanan anket formunda; A) Genel Bilgiler, B) Turizm Harcamalarına Ait

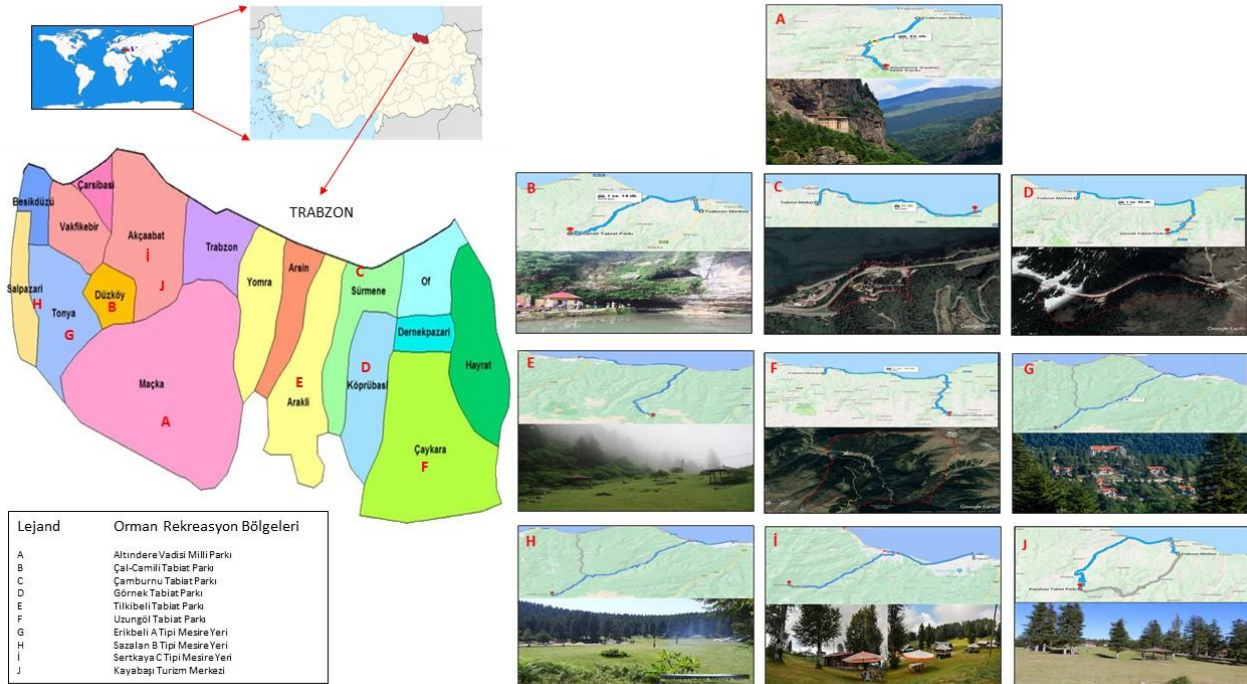
Bilgiler, C) Demografik Bilgiler, D) Rekreasyonel Faaliyetin Yapıldığı Orman Alanına Ait Bilgiler, E) Algısal Uygunluk Önem Düzeyleri başlıkları altında toplanan sorular yer almaktadır. Ayrıca çalışmada, Trabzon Orman Bölge Müdürlüğü'nün resmi kayıtlarından, Trabzon ili tabiat turizmi master ve eylem planlarından elde edilen bazı bilgiler de (rekreasyon bölgelerinin isimleri, konumları, olanakları vb.) veri olarak kullanılmıştır.

2.3. Yöntem

Çalışmanın metodolojisi iki ana aşamadan oluşmaktadır. Birinci aşamada; Arap turistlerin orman kaynaklarını kullanım durumu, tüketici profili ve beklentileri hakkındaki görüş-düşünce ve bilgileri elde etmek amacıyla anket uygulaması yapılmış ve araştırmanın temel verileri toplanmıştır. İkinci aşamada ise anket formlarından elde edilen veriler istatistiksel yöntemlerle analiz edilmiş ve değerlendirilmiştir.

2.3.1. Verilerin elde edilmesi

Arap turistlere yönelik hazırlanan anket formlarında, yabancı turistlerin ziyaretçi özellikleri (uyruk, cinsiyet, yaş, eğitim durumu, aile büyüklüğü vb.), orman kaynaklarını kullanım durumu (rekreasyon aktiviteleri, orman kaynağının cazibesi vb.), rekreasyonel uygunluklar/eksiklikler ve alan tercih nedenleri gibi sorulara yer verilmiştir. Anket soruları Türkçe, Arapça, Farsça ve İngilizce dillerinde kapalı ve açık uçlu sorular şeklinde hazırlanmıştır. Kapalı uçlu sorular çoktan seçmeli ve 5'li Likert ölçeği ile düzenlenmiştir. Anket soruları, literatürdeki benzer çalışmalar incelenerek (Diktaş Bulut, 2018; Mäntymaa vd., 2018; Atkinson vd., 2020; Šodková vd., 2020), çalışmanın amacına hizmet edecek şekilde tasarlanmıştır.

Şekil 1. Çalışma alanı

Anket uygulanacak katılımcı/denek sayısını (örnek büyüklüğünü) belirlemek için sınırlı toplumlarda örnek büyüklüğünü veren aşağıdaki formül (Lemeshow vd., 1990; Miran 2002; Daşdemir, 2021) kullanılmıştır;

$$n \geq \frac{Z^2 x N p x q}{(N-1) x D^2 + Z^2 x p x q}$$

Formülde; n: Örnek büyüklüğünü, N: Toplum büyüklüğünü, Z: Güven katsayısını, p: Ölçülmek istenen özelliğin ana kütlede bulunma oranını, q: Ölçülmek istenen özelliğin ana kütlede bulunmama oranını (q=1-p), D: Örnekleme hatasını göstermektedir. Örnek büyüklüğü hesaplanırken; pandemi sürecinde turizm hareketliliğinin değişken olması nedeniyle son beş yıl içerisinde Trabzon iline gelen Arap turist sayısı (N) yaklaşık 1.000.000 kişi olarak kayıtlardan alınmıştır. %95 güven düzeyi (Z= 1,96), %5 hata payı (D= 0,05) ve varyansı maksimize edecek şekilde p=0,5 ve q=0,5 alınmak suretiyle yapılan hesaplamalar sonucunda örnek büyüklüğü 384 kişi bulunmuştur. Ancak anket uygulaması sırasında bu sayı artırılarak 400 adet Arap turist ile anket yapılmıştır.

Anket sorularının uygulanabilirliğini test etmek amacıyla öncelikle ön anket (test) çalışması yapılmıştır. Böylece tasarlanan anket formunun uygunluğu ve soruların anlaşılabilirliği sağlanmıştır. Ön anket uygulamasından sonra, anket sorularına son şekli verilerek nihai anket uygulamasına geçilmiştir. Anket uygulaması turist hareketliliğinin en yoğun olduğu ağustos ayı içerisinde Kuveyt, Ürdün, Birleşik Arap Emirlikleri, Umman, Irak, Bahreyn, Katar ve Suudi Arabistan'dan gelen Arap turistler ile yapılmıştır. Anket yapılacak Arap turistlerin seçiminde rastgele örnekleme yöntemi kullanılmış ve anket uygulaması yüz yüze görüşme yöntemiyle gerçekleştirilmiştir.

2.3.2. Verilerin değerlendirilmesi

Ankette yer alan Likert ölçekli soruların (ölçeklerin) güvenilirliği ve geçerliliği *Cronbach alfa* testi ile belirlenmiştir. 5'li Likert ölçekli soru guruplarının Cronbach alfa değerleri 0,517 ile 0,917 arasında değişmekte olup, tüm Likert ölçeklerin ortalamalarına göre hesaplanan Cronbach alfa (α) değeri ise 0,797 (>0,60) olarak hesaplandığından, ankette kullanılan ölçeklerin güvenilir ve geçerli olduğu belirlenmiştir (Kalaycı, 2014). Ayrıca ölçek ifadelerinin basıklık ve çarpıklık katsayısı değerleri (-1) ile (+1) aralığında hesaplandığı için, verilerin normal dağılım (Büyüköztürk, 2020) gösterdiği anlaşılmıştır. Bu nedenle verilerin analizinde parametrik istatistiksel yöntemler kullanılmıştır. Turistlerin ziyaretçi özelliklerine ilişkin verilerin değerlendirilmesinde betimleyici istatistikler (frekans, yüzde, aritmetik ortalama vb.), rekreasyon bölgelerine göre kullanıcı ve rekreasyonel talep özelliklerinin farklılığının ortaya konulmasında varyans analizi kullanılmış ve farklı gruplar Duncan testi ile belirlenmiştir (Kalıpsız, 1988; Daşdemir, 2021). Verileri değerlendirmek amacıyla Microsoft Excel 2016 ve SPSS 22.0 (Statistical Package for Social Sciences) istatistik paket programı kullanılmıştır.

3. Bulgular

3.1. Ziyaretçi özelliklerine ilişkin bulgular

Trabzon iline turizm amaçlı gelen ve ankete katılan ziyaretçilerin Arap ülkelerine göre dağılımı şöyledir; %22 Kuveyt, %19,5 Ürdün, %16,2 Birleşik Arap Emirlikleri, %14 Umman, %11,5 Irak, %8,8 Bahreyn, %5,2 Katar ve %2,8 Suudi Arabistan'dır (Çizelge 1).

Ankete katılan ziyaretçilerin %44'ü kadın ve %56'sı erkektir. Ziyaretçilerin yaş ortalaması 35,8 olup, en küçüğü 18 ve en büyüğü 72 yaşındadır. Ziyaretçilerin %0,5'i ilkökul, %2,5'i ortaokul, %23,8'i lise ve %73,2'si üniversite eğitimine sahiptir. Ankete katılanların %39'u kamu görevlisi, %28,2'si özel sektör, %24,5'i emekli ve %8,3'ü ise üniversite öğrencisidir. Ziyaretçilerin %13,3'ü 1-3, %55,8'i 4-6, %27,5'i 7-9 ve %3,4'ü 10 kişi ve üzeri aile büyüklüğüne sahiptir. Aile büyüklüğü ortalaması ise 5,8'dir (Çizelge 2).

Ankete katılan Arap turistlerin Trabzon'u ziyaret sayıları incelendiğinde; %50,8'i Trabzon'a ilk defa gelmiştir. Ziyaretçilerin %53'ü 1-10, %34,7'si 11-20 gün ve %7'si ise 21 ve üzeri gün Trabzon'da kalacaklarını belirtmiştir. Trabzon'a turistik amaçlı gelişler için tercih edilen sezonlar incelendiğinde, deneklerin %81,3'ü yaz, %16,2'si ilkbahar, %1,5'i kış (ocak ayı) ve %1'i sonbahar (eylül ayı) sezonunu tercih etmektedir. Ekim, kasım, aralık ve şubat ayını ise tercih eden turist olmamıştır (Çizelge 3).

Çizelge 1. Ziyaretçilerin Arap ülkelerine dağılımı

Ülke Adı	Sayı	(%)
Kuveyt	88	22,0
Ürdün	78	19,5
Birleşik Arap Emirlikleri	65	16,2
Umman	56	14,0
Irak	46	11,5
Bahreyn	35	8,8
Katar	21	5,2
Suudi Arabistan	11	2,8
Toplam	400	100

Çizelge 2. Ziyaretçilerin sosyo-demografik özellikleri

Cinsiyet	Sayı	(%)
Kadın	176	44
Erkek	224	56
Yaş	Yıl	
Ortalama	35,8	
Minimum	18	
Maksimum	72	
Eğitim	Sayı	(%)
İlkokul	2	0,5
Ortaokul	10	2,5
Lise	95	23,8
Üniversite	293	73,2
Meslek Grubu	Sayı	(%)
Kamu	156	39
Özel	113	28,2
Emekli	98	24,5
Öğrenci	33	8,3
Aile büyüklüğü (kişi)	Sayı	(%)
1-3	53	13,3
4-6	223	55,8
7-9	110	27,5
≥10	14	3,4
Ortalama (kişi)	5,8	

3.2. Orman rekreasyon bölgesi ve rekreasyonel faaliyetlere ilişkin bulgular

Ankete katılan Arap turistler rekreasyonel amaçlı orman alanına ulaşımında %58 tur aracı ve %42 özel araç tercih etmişlerdir (Çizelge 4).

Ankete katılan Arap turistlerinden orman rekreasyon bölgesinde günübirlik kalanların oranı %68, konaklayanların oranı ise %32'dir. Konaklama yeri tercihleri incelendiğinde; ziyaretçilerin %35'i en yakın otelde, %34'ü orman içi bungalovda, %22'si en yakın apart otelde ve %9'ü ise çadırda konakladıklarını ifade etmişlerdir (Çizelge 5).

Ziyaretçilerin orman rekreasyon bölgelerini tercih etmedeki en yüksek önem düzeyine sahip kriterler arasında doğal ve estetik değerler, ormanların güzelliği ve içecek temiz-soğuk suyun olması ön plana çıkmaktadır (Çizelge 6).

Çizelge 3. Katılımcıların bazı ziyaret özellikleri

Ziyaret sayısı	Sayı	(%)
İlk defa gelenler	203	50,8
2-5 kez	176	44,1
6-9 kez	14	3,5
≥10	7	1,6
Geceleme süresi (gün)	Sayı	(%)
1-10	233	58,3
11-20	139	34,7
≥21	28	7,0
Sezon tercihi	Sayı	(%)
İlkbahar	65	16,2
Yaz	325	81,3
Sonbahar	4	1,0
Kış	6	1,5

Çizelge 4. Orman rekreasyon bölgesine ulaşım şekli

Rekreasyonel Bölge	Özel araç		Tur aracı	
	Sayı	(%)	Sayı	(%)
Altındere Vadisi Milli Parkı	6	15	34	85
Çal-Camili Tabiat Parkı	13	32	27	68
Çamburnu Tabiat Parkı	12	30	28	70
Görnek Tabiat Parkı	17	42	23	58
Tilkibeli Tabiat Parkı	16	40	24	60
Uzungöl Tabiat Parkı	24	60	16	40
Erikbeli A Tipi Mesire Yeri	20	50	20	50
Sazalan B Tipi Mesire Yeri	30	75	10	25
Sertkaya C Tipi Mesire Yeri	9	22	31	78
Kayabaşı Turizm Merkezi	22	55	18	45
Genel	169	42	231	58

Çizelge 5. Orman rekreasyon bölgesinde konaklama durumu

Rekreasyonel Bölge	Günübirlik		Konaklama	
	Sayı	(%)	Sayı	(%)
Altındere Vadisi Milli Parkı	40	100,0	-	0,0
Çal-Camili Tabiat Parkı	37	92,5	3	7,5
Çamburnu Tabiat Parkı	3	7,5	37	92,5
Görnek Tabiat Parkı	39	97,5	1	2,5
Tilkibeli Tabiat Parkı	27	67,5	13	32,5
Uzungöl Tabiat Parkı	4	10,0	36	90,0
Erikbeli A Tipi Mesire Yeri	16	40,0	24	60,0
Sazalan B Tipi Mesire Yeri	34	85,0	6	15,0
Sertkaya C Tipi Mesire Yeri	36	90,0	4	10,0
Kayabaşı Turizm Merkezi	36	90,0	4	10,0
Genel	272	68,0	128,0	32,0
Konaklama yeri	Sayı	(%)		
En yakın otel	45	35		
Orman içi bungalov	43	34		
En yakın apart otel	28	22		
Çadır	12	9		

Orman rekreasyon bölgelerinde yapılan aktivitelerin durumu incelendiğinde (Çizelge 7), en çok yapılan aktiviteler; orman içi yollarda yürüyüş, serinleme, manzara seyretme, temiz hava alma ve fotoğraf çekme olarak belirlenmiştir. Resim yapma ve müzik dinleme, eğitim ve bilimsel çalışmalar yapma, kuş ve yaban hayatı gözlemleme az yapılan aktiviteler ve bitki ve mantar toplama ise hiç yapılmayan aktivite olarak belirlenmiştir.

Arap turistlerin ormanda yaptıkları yürüyüşlerin mesafesi incelendiğinde; %37,8'i 1 km'den az, %39,2'si 1,1-1 km, %23'ü ise 2,1 km ve üzeri mesafede yürüyüş yapmaktadır (Çizelge 8).

Çizelge 6. Orman rekreasyon bölgesinin tercih edilme kriterleri

Tercihler	Önem düzeyi ortalaması	Önem düzeyi
Doğal ve estetik değerler (göl, kayalık vb.)	4,80	Çok önemli
Ormanların güzelliği	4,67	
İçecek temiz ve soğuk suyun olması	4,41	
Pandemi önlemlerinin iyi olması	3,87	Önemli
Tanıtım faaliyetleri (sosyal medya, reklam, haber vb.)	3,78	
Tur programı olduğu için	3,72	
Arkadaş tavsiyesi	3,69	
Doğa ile baş başa olma isteği	3,62	Normal
Kent çevresinde gidilebilecek başka yer olmaması	3,16	
Rastlantısal	2,08	Önemsiz

1: Çok önemsiz (1,00-1,80); 2: Önemsiz (1,81-2,60); 3: Normal (2,61-3,40); 4: Önemli (3,41-4,20); 5: Çok önemli (4,21-5,00)

Çizelge 7. Rekreasyonel aktiviteler

Aktiviteler	Aktivite düzeyi ortalaması	Aktivite yapılma düzeyi
Orman içi yollarda yürüyüş	1,78	En çok yapılan
Serinleme	1,64	
Manzara seyretme	1,60	
Temiz hava alma	1,46	
Fotoğraf çekme	1,51	Çok yapılan
Doğayı inceleme	2,54	
Piknik yapma	2,05	
Çocuklara oyun oynatma	2,77	Normal
Yaban hayatı gözlemleme	3,11	yapılan
Eğitim, bilimsel çalışma vb.	3,93	Az yapılan
Kuş ve yaban hayatı gözlemleme	3,88	
Resim yapma, müzik dinleme vb.	4,15	
Bisiklet sürme	3,79	
Bitki ve mantar toplama	4,21	Hiç yapılmayan

1: En çok yapılan (1,00-1,80); 2: Çok yapılan (1,81-2,60); 3: Normal yapılan (2,61-3,40); 4: Az yapılan (3,41-4,20); 5: Hiç yapılmayan (4,21-5,00)

Çizelge 8. Orman içi yollarda yürüyüş mesafesi

Yürüyüş mesafesi	Sayı	(%)
≤ 1 km	151	37,8
1,1-2 km	157	39,2
≥ 2,1 km	92	23,0
Toplam	400	100

3.3. Orman rekreasyon bölgelerindeki beklentilere ilişkin bulgular

Rekreasyonel amaçlı bulunulan ormanın ve çevresinin kirliliğinden şikayetçi olup olmama durumu incelendiğinde; ankete katılan Arap turistlerin %60,8'i çevre kirliliğinden şikayetçidir (Çizelge 9). Turistler, kirlilik kaynaklarını tuvalet kirliliği (%46,5), yiyecek ve içecek atıkları (%29,2) ve mangal ve kül kalıntıları (%24,3) olarak belirtmiştir. Genel olarak tüm turistler çevre kirliliğinden şikayetçi olup, özellikle Çal-Camili, Tilkibeli, Uzungöl Tabiat Parkı, Sazalan ve Sertkaya Mesire Yerlerinde ve Kayabaşı Turizm Merkezinin kirlilik şikayetleri daha fazladır.

Orman rekreasyon bölgelerinden faydalanmayı etkileyen değişkenler ve (faydalanamama nedenleri) önem düzeyleri

incelendiğinde (Çizelge 10); tesis ve hizmet yetersizliği ortalama 4 puan, çevre kirliliği 3,41 puan, ortam kalabalıklığı 3,38 puan, olumsuz hava koşulları 3,34 puan, gürültü kirliliği 3,12 puan, güvenlik 2,86 puan, ulaşım sorunu 2,59 puan ve pandemi önlemlerinin yetersizliği 1,35 puan almıştır. Kayabaşı Turizm Merkezi, Erikbeli, Sazalan, Sertkaya Mesire Yerleri, Çal-Camili ve Tilkibeli Tabiat Parkı ulaşım sorunu diğer rekreasyonel bölgelere göre daha ön plana çıkmaktadır. Benzer şekilde, Görnek Tabiat Parkında pandemi önlemleri, Kayabaşı Turizm Merkezi, Uzungöl Tabiat Parkı ve Erikbeli A Tipi Mesire yerinde ise ortam kalabalıklığı önemli bir faydalanamama nedeni olarak görülmektedir. Arap turistlerce tüm bölgelerde tesis ve hizmet yetersizliği ise önemli görülmektedir.

Çizelge 9. Kirlilikten şikayetçi olma durumu

Rekreasyonel bölge	Evet		Hayır	
	Sayı	(%)	Sayı	(%)
Altındere Vadisi Milli Parkı	23	57,5	17	42,5
Çal-Camili Tabiat Parkı	37	92,5	3	7,5
Çamburnu Tabiat Parkı	16	40,0	24	60,0
Görnek Tabiat Parkı	22	55,0	18	45,0
Tilkibeli Tabiat Parkı	31	77,5	9	22,5
Uzungöl Tabiat Parkı	25	62,5	15	37,5
Erikbeli A Tipi Mesire Yeri	5	12,5	35	87,5
Sazalan B Tipi Mesire Yeri	28	70,0	12	30,0
Sertkaya C Tipi Mesire Yeri	29	72,5	11	27,5
Kayabaşı Turizm Merkezi	27	67,5	13	32,5
Genel	243	60,8	157	39,2
Kirlilik kaynakları	Sayı	(%)		
Tuvalet kirliliği	113	46,5		
Yiyecek ve içecek atıkları	71	29,2		
Mangal ve kül kalıntıları	59	24,3		

Çizelge 10. Orman rekreasyon bölgelerine göre faydalanmayı etkileyen değişkenler ve önem düzeyleri

Değişkenler	Rekreasyonel Bölge	Ziyaretçi Sayısı (adet)				5'li Likert Ölçeği*		
		Çok önemsiz	Önemsiz	Orta derecede önemli	Önemli	Çok fazla önemli	Önem düzeyi puanı	Önem düzeyi
Ulaşım sorunu	Kayabaşı Turizm Merkezi	13	10	5	1	11	2,59	Önemsiz
	Uzungöl Tabiat Parkı	14	8	12	0	6		
	Erikbeli A Tipi Mesire Yeri	15	9	4	8	4		
	Sazalan B Tipi Mesire Yeri	8	11	2	12	7		
	Sertkaya C Tipi Mesire Yeri	20	7	2	7	4		
	Çal-Camili Tabiat Parkı	6	1	16	12	5		
	Görnek Tabiat Parkı	13	9	8	4	6		
	Altındere Vadisi Milli Parkı	12	18	5	4	1		
	Çamburnu Tabiat Parkı	19	10	5	0	6		
Tilkibeli Tabiat Parkı	9	6	3	6	16			
Pandemi önlemlerinin yetersizliği	Kayabaşı Turizm Merkezi	10	6	10	9	5	1,35	Çok önemsiz
	Uzungöl Tabiat Parkı	10	12	9	4	5		
	Erikbeli A Tipi Mesire Yeri	0	11	12	6	11		
	Sazalan B Tipi Mesire Yeri	12	3	10	8	7		
	Sertkaya C Tipi Mesire Yeri	12	9	7	7	5		
	Çal-Camili Tabiat Parkı	3	2	20	9	6		
	Görnek Tabiat parkı	2	4	11	18	5		
	Altındere Vadisi Milli Parkı	14	8	14	1	3		
	Çamburnu Tabiat Parkı	7	9	12	8	4		
Tilkibeli Tabiat Parkı	8	5	7	7	13			
Ortam kalabalıklığı	Kayabaşı Turizm Merkezi	2	2	9	21	6	3,38	Normal
	Uzungöl Tabiat Parkı	2	4	11	11	12		
	Erikbeli A Tipi Mesire Yeri	0	4	12	19	5		
	Sazalan B Tipi Mesire Yeri	4	3	15	15	3		
	Sertkaya C Tipi Mesire Yeri	2	6	12	14	6		
	Çal-Camili Tabiat Parkı	0	1	28	7	4		
	Görnek Tabiat parkı	2	6	11	10	11		
	Altındere Vadisi Milli Parkı	2	9	15	11	3		
	Çamburnu Tabiat Parkı	3	8	10	13	6		
Tilkibeli Tabiat Parkı	12	6	7	4	11			

Çizelge 10. devamı

Değişkenler	Rekreasyonel Bölge	Ziyaretçi Sayısı (adet)					5'li Likert Ölçeği*	
		Çok önemsiz	Önemsiz	Orta derecede önemli	Önemli	Çok fazla önemli	Önem düzeyi puanı	Önem düzeyi
Gürültü kirliliği	Kayabaşı Turizm Merkezi	3	5	9	12	11	3,12	Normal
	Uzungöl Tabiat Parkı	3	5	11	13	8		
	Erikbeli A Tipi Mesire Yeri	2	10	13	10	5		
	Sazalan B Tipi Mesire Yeri	4	7	22	5	2		
	Sertkaya C Tipi Mesire Yeri	3	6	11	14	5		
	Çal-Camili Tabiat Parkı	2	5	23	6	5		
	Görnek Tabiat parkı	10	9	10	4	7		
	Altındere Vadisi Milli Parkı	4	6	15	13	2		
	Çamburnu Tabiat Parkı	4	7	13	11	5		
Tilkibeli Tabiat Parkı	12	8	6	3	11			
Çevre kirliliği	Kayabaşı Turizm Merkezi	7	10	8	8	7	3,41	Önemli
	Uzungöl Tabiat Parkı	5	7	15	7	6		
	Erikbeli A Tipi Mesire Yeri	1	14	11	7	7		
	Sazalan B Tipi Mesire Yeri	4	7	7	7	15		
	Sertkaya C Tipi Mesire Yeri	2	8	17	9	4		
	Çal-Camili Tabiat Parkı	0	1	1	7	31		
	Görnek Tabiat parkı	1	9	9	10	11		
	Altındere Vadisi Milli Parkı	0	9	18	11	2		
	Çamburnu Tabiat Parkı	3	9	14	9	5		
Tilkibeli Tabiat Parkı	1	4	13	5	17			
Olumsuz hava koşulları	Kayabaşı Turizm Merkezi	4	6	7	15	8	3,34	Normal
	Uzungöl Tabiat Parkı	12	8	5	8	7		
	Erikbeli A Tipi Mesire Yeri	5	3	9	10	13		
	Sazalan B Tipi Mesire Yeri	5	1	6	9	19		
	Sertkaya C Tipi Mesire Yeri	4	4	13	13	6		
	Çal-Camili Tabiat Parkı	2	4	13	6	15		
	Görnek Tabiat parkı	3	2	8	17	10		
	Altındere Vadisi Milli Parkı	5	9	13	11	2		
	Çamburnu Tabiat Parkı	5	12	13	7	3		
Tilkibeli Tabiat Parkı	6	5	10	8	11			
Güvenlik (yabanlık, tenhalk vb.)	Kayabaşı Turizm Merkezi	3	11	16	7	3	2,86	Normal
	Uzungöl Tabiat Parkı	13	2	8	12	5		
	Erikbeli A Tipi Mesire Yeri	4	12	15	8	1		
	Sazalan B Tipi Mesire Yeri	7	2	11	7	13		
	Sertkaya C Tipi Mesire Yeri	10	5	7	13	5		
	Çal-Camili Tabiat Parkı	3	13	5	9	10		
	Görnek Tabiat parkı	7	8	6	6	13		
	Altındere Vadisi Milli Parkı	10	11	12	5	2		
	Çamburnu Tabiat Parkı	15	10	7	3	5		
Tilkibeli Tabiat Parkı	19	4	4	5	8			
Tesis ve hizmet yetersizliği	Kayabaşı Turizm Merkezi	1	1	8	13	17	4,00	Önemli
	Uzungöl Tabiat Parkı	6	3	4	15	12		
	Erikbeli A Tipi Mesire Yeri	1	3	14	16	6		
	Sazalan B Tipi Mesire Yeri	1	1	8	10	20		
	Sertkaya C Tipi Mesire Yeri	2	1	6	15	16		
	Çal-Camili Tabiat Parkı	0	0	0	6	34		
	Görnek Tabiat Parkı	0	3	9	13	15		
	Altındere Vadisi Milli Parkı	0	3	9	18	10		
	Çamburnu Tabiat Parkı	5	5	8	9	13		
Tilkibeli Tabiat Parkı	2	0	6	9	23			

* 1: Çok önemsiz (1,00-1,80); 2:Önemsiz (1,81-2,60); 3: Normal (2,61-3,40); 4:Önemli (3,41-4,20);5:Çok önemli (4,21-5,00)

Rekreasyonel amaçlı kullanılan orman alanlarındaki tesis ve hizmetlerin yeterlilik durumuna turistlerin %58,2'si yetersiz ve kısmen yeterli cevabını vermiştir (Çizelge 11). Arap turistlerce özellikle Çal-Camili, Görnek ve Tilkibeli Tabiat Parkı ile Sazalan B Tipi Mesire Yerinde tesis ve hizmetler yetersiz bulunmaktadır.

Tesis ve hizmetlerin yeterliliğine ait değişkenler ve önem düzeyleri incelendiğinde (Çizelge 12); sağlık ve ilk yardım hizmetlerinin yetersizliği, açık hava aktivitelerinin azlığı, çocuk/bebek bakım ünitelerinin azlığı, temizlik hizmetlerinin yetersizliği, çocuklara yönelik aktivite ve tesis yetersizliği ön plana çıkmaktadır.

Ankete katılan Arap turistlerin %56,2'si orman rekreasyon bölgelerinde sunulan hizmetlerin (konaklama, satış noktaları, restoran hizmetleri vb.) fiyatlarının normal, %34,8'i ise pahalı olduğunu belirtmiştir (Çizelge 13).

Orman alanlarındaki rekreasyonel memnuniyetin ve deneyimlerin kalitesinin artırılması için Arap turistlerin talepleri değerlendirildiğinde (Çizelge 14); açık hava etkinliklerinin çeşitlenmesi, ilk yardım noktalarının kurulması ve manzara seyir yerlerinin yapılması en önemli talepleri oluşturmuştur.

Çizelge 11. Rekreatyonel bölgelere göre tesis ve hizmetlerin yeterlilik durumu

Rekreatyonel bölge	Tesis ve hizmetlerin yeterliliği					
	Evet		Kısmen		Hayır	
	Sayı	(%)	Sayı	(%)	Sayı	(%)
Altındere Vadisi Milli Parkı	28	70,0	9	22,5	3	7,5
Çal-Camili Tabiat Parkı	8	20,0	30	75,0	2	5,0
Çamburnu Tabiat Parkı	25	62,5	13	32,5	2	5,0
Görnek Tabiat Parkı	2	5,0	12	30,0	26	65,0
Tilkibeli Tabiat Parkı	4	10,0	13	32,5	23	57,5
Uzungöl Tabiat Parkı	14	35,0	26	65,0	0	0,0
Erikbeli A Tipi Mesire Yeri	29	72,5	11	27,5	0	0,0
Sazalan B Tipi Mesire Yeri	15	37,5	14	35,0	11	27,5
Sertkaya C Tipi Mesire Yeri	17	42,5	21	52,5	2	5,0
Kayabaşı Turizm Merkezi	17	42,5	19	47,5	4	10,0
Genel	159	39,8	168	40,0	73	18,2

Çizelge 12. Tesis ve hizmetlerin yeterliliğine ait değişkenler ve önem düzeyleri

Tesis ve hizmet yetersizliğinin nedenleri	Önem düzeyi puanı*	Önem düzeyi
Sağlık ve ilk yardım hizmetlerinin eksikliği/yetersizliği	4,30	Çok önemli
Açık hava aktivite çeşitliliğinin az olması ve tesis eksikliği	4,13	Önemli
Temizlik hizmetlerinin yetersizliği	4,12	Önemli
Çocuklara yönelik aktivite ve tesis yetersizliği/eksikliği	3,79	Önemli
Temiz suya ulaşım zorluğu/eksikliği	3,45	Önemli
Kadın ve erkek kullanımının ayrıldığı mekanların eksikliği/yetersizliği	3,30	Normal
Namaz ve ibadet yerlerine ulaşım zorluğu/eksikliği	3,24	Normal
Yöre halkının bakış açısı	3,03	Normal
Pandemi önlemlerinin yetersizliği	2,96	Normal

* 1: Çok önemsiz (1,00-1,80); 2:Önemsiz (1,81-2,60); 3: Normal (2,61-3,40); 4:Önemli (3,41-4,20);5:Çok önemli (4,21-5,00)

Çizelge 13. Hizmetlerin fiyatları

Hizmet fiyatları	Sayı	(%)
Çok ucuz	3	0,8
Ucuz	33	8,2
Normal	225	56,2
Pahalı	118	29,5
Çok pahalı	21	5,3
Toplam	400	100

Çizelge 14. Rekreatyonel talepler

Talepler	Sayı	(%)
Açık hava etkinlik çeşitliliğinin artırılması	136	16,2
İlk yardım noktası	100	11,9
Manzara seyir yerleri	99	11,8
Tanıtım ofisi/yardım masası	96	11,4
Yürüyüş/bisiklet yolları	88	10,5
Restoran ve konaklama tesisleri	76	9,1
Kamp alanları	65	7,7
Kadın/erkek ayrımı olan hizmetler	61	7,3
İbadethane	55	6,6
Çocuk oyun alanları/aktivite çeşitliliği	43	5,1
Kible yönlendirme levha ve işaretleri	11	1,3
Helal gıda satış noktaları	9	1,1
Toplam	839	100

Trabzon ili orman kaynakları ve rekreatyonel bölgelere ilişkin ormancılık örgütünün afiş, broşür, totem ve reklam gibi tanıtım ve bilgilendirmelerinden haberdar olma durumu incelendiğinde; turistlerin %92,5'i bilgilendirmelerden haberdar olmadıklarını ifade etmiştir. Benzer şekilde ormanlardaki rekreatyonel faaliyetler sırasında ormancılık örgütünden yetkili kişi görme durumu incelendiğinde ise, turistlerin %97,2'si yetkili kişi görmediklerini ifade etmiştir (Çizelge 15).

3.4. Rekreatyon bölgesi talebinin ziyaretçi ve rekreatyon bölgesi özelliklerine göre değişimine ilişkin bulgular

Rekreatyon bölgesi talebinin bazı ziyaretçi ve rekreatyon bölgesi özelliklerine göre farklı olup olmadığını anlamak amacıyla yapılan varyans analizi sonunda; orman rekreatyon bölgesi talebinin %95 güven düzeyinde yaş, cinsiyet, eğitim, aile büyüklüğü, doğal ve estetik değerler, temiz ve soğuk suyun olması, ormanların güzelliği, tur programı, arkadaş tavsiyesi, doğa ile baş başa olma isteği, pandemi önlemleri, kent çevresinde gidilebilecek başka yer olmaması, kirlilik durumu, tanıtım ve tesis ve hizmet yeterliliği ölçütlerine göre farklılık gösterdiği anlaşılmıştır (F=0,964; p=0,470>0,05). Farklı grupları belirlemek amacıyla yapılan Duncan testi sonuçlarına göre; rekreatyon bölgeleri cinsiyet, doğal ve estetik değerler bakımından 2'li homojen grup; yaş, temiz ve soğuk suyun olması ve ormanların güzelliği bakımından 3'lü homojen grup; eğitim, aile büyüklüğü, tur programı, arkadaş tavsiyesi, doğa ile baş başa olma isteği, pandemi önlemleri, kent çevresinde gidilebilecek başka yer olmaması ve kirlilik durumu bakımından 4'lü homojen grup, tanıtım ve tesis ve hizmet yeterliliği bakımından 5'li homojen grup oluşturmaktadır (Çizelge 16).

Çizelge 15. Ormancılık örgütünün tanıtımlarından haberdar olma ve yetkili kişi görme durumu

Haberdar olma	Sayı	(%)	Yetkili kişi görme	Sayı	(%)
Evet	30	7,5	Evet	11	2,8
Hayır	370	92,5	Hayır	389	97,2
Toplam	400	400	Toplam	400	100

Çizelge 16. Rekreasyon bölgesi talebine ilişkin varyans analizi ve Duncan testi sonuçları

Ölçütler	Rekreasyon Bölgeleri	F	p	Homojen gruplar	Ölçütler	Rekreasyon Bölgeleri	F	p	Homojen gruplar
Yaş	Tilkibeli B Tipi Mesire Y.	2,781	0,004	a	Aile büyüklüğü	Altındere Vadisi Milli P.	4,753	0,000	a
	Çamburnu Tabiat Parkı			a		Erikbeli A Tipi Mesire Y.			b
	Uzungöl Tabiat Parkı			ab		Sazalan B Tipi Mesire Y.			bc
	Çal-Camili Tabiat Parkı			abc		Görnek Tabiat Parkı			bc
	Kayabaşı Turizm Merkezi			abc		Uzungöl Tabiat Parkı			bcd
	Erikbeli A Tipi Mesire Y.			abc		Sertkaya C Tipi Mesire Y.			bcd
	Görnek Tabiat Parkı			bc		Çamburnu Tabiat Parkı			bcd
	Sazalan B Tipi Mesire Y.			bc		Çal-Camili Tabiat Parkı			cd
	Altındere Vadisi Milli P.			bc		Kayabaşı Turizm Merkezi			d
Sertkaya C Tipi Mesire Y.	c	Tilkibeli B Tipi Mesire Y.	d						
Cinsiyet	Kayabaşı Turizm Merkezi	1,910	0,049	a	Doğal ve estetik değerler	Sertkaya C Tipi Mesire Y.	4,992	0,000	a
	Çal-Camili Tabiat Parkı			a		Altındere Vadisi Milli P.			a
	Sazalan B Tipi Mesire Y.			ab		Sazalan B Tipi Mesire Y.			b
	Tilkibeli B Tipi Mesire Y.			ab		Görnek Tabiat Parkı			b
	Erikbeli A Tipi Mesire Y.			ab		Çal-Camili Tabiat Parkı			b
	Sertkaya C Tipi Mesire Y.			ab		Tilkibeli B Tipi Mesire Y.			b
	Görnek Tabiat Parkı			ab		Erikbeli A Tipi Mesire Y.			b
	Altındere Vadisi Milli P			ab		Uzungöl Tabiat Parkı			b
	Çamburnu Tabiat Parkı			ab		Çamburnu Tabiat Parkı			b
Uzungöl Tabiat Parkı	b	Kayabaşı Turizm Merkezi	b						
Eğitim	Çal-Camili Tabiat Parkı	2,385	0,012	a	Temiz ve soğuk suyun olması	Altındere Vadisi Milli P.	11,362	0,000	a
	Sazalan B Tipi Mesire Y.			ab		Çamburnu Tabiat Parkı			b
	Kayabaşı Turizm Merkezi			abc		Sertkaya C Tipi Mesire Y			b
	Tilkibeli B Tipi Mesire Y			abc		Görnek Tabiat Parkı			c
	Çamburnu Tabiat Parkı			abcd		Kayabaşı Turizm Merkezi			c
	Görnek Tabiat Parkı			abcd		Tilkibeli B Tipi Mesire Y.			c
	Erikbeli A Tipi Mesire Y.			bcd		Erikbeli A Tipi Mesire Y			c
	Sertkaya C Tipi Mesire Y.			cd		Sazalan B Tipi Mesire Y.			c
	Uzungöl Tabiat Parkı			cd		Uzungöl Tabiat Parkı			c
Altındere Vadisi Milli P.	d	Çal-Camili Tabiat Parkı	c						
Ormanların güzelliği	Altındere Vadisi Milli P.	8,256	0,000	a	Tur programı	Sazalan B Tipi Mesire Y.	4,402	0,000	a
	Sertkaya C Tipi Mesire Y.			b		Görnek Tabiat Parkı			ab
	Sazalan B Tipi Mesire Y.			bc		Tilkibeli B Tipi Mesire Y			ab
	Çamburnu Tabiat Parkı			bc		Sertkaya C Tipi Mesire Y.			bc
	Kayabaşı Turizm Merkezi			bc		Kayabaşı Turizm Merkezi			bc
	Görnek Tabiat Parkı			bc		Çamburnu Tabiat Parkı			bc
	Tilkibeli B Tipi Mesire Y.			c		Uzungöl Tabiat Parkı			bc
	Çal-Camili Tabiat Parkı			c		Erikbeli A Tipi Mesire Y.			bc
	Erikbeli A Tipi Mesire Y.			c		Çal-Camili Tabiat Parkı			c
Uzungöl Tabiat Parkı	c	Altındere Vadisi Milli P.	d						
Arkadaş tavsiyesi	Altındere Vadisi Milli P.	3,968	0,000	a	Doğa ile baş başa olma isteği	Altındere Vadisi Milli P.	4,451	0,000	a
	Sazalan B Tipi Mesire Y.			ab		Çal-Camili Tabiat Parkı			ab
	Görnek Tabiat Parkı			ab		Çamburnu Tabiat Parkı			abc
	Erikbeli A Tipi Mesire Y.			abc		Tilkibeli B Tipi Mesire Y.			abc
	Tilkibeli B Tipi Mesire Y.			abc		Görnek Tabiat Parkı			bc
	Sertkaya C Tipi Mesire Y.			bc		Erikbeli A Tipi Mesire Y.			bc
	Kayabaşı Turizm Merkezi			bc		Uzungöl Tabiat Parkı			cd
	Çal-Camili Tabiat Parkı			bc		Kayabaşı Turizm Merkezi			cd
	Çamburnu Tabiat Parkı			cd		Sazalan B Tipi Mesire Y.			cd
Uzungöl Tabiat Parkı	d	Sertkaya C Tipi Mesire Y.	d						
Tanıtım	Altındere Vadisi Milli P.	4,414	0,000	a	Pandemi tedbirleri	Altındere Vadisi Milli P.	7,108	0,000	a
	Kayabaşı Turizm Merkezi			ab		Kayabaşı Turizm Merkezi			b
	Tilkibeli B Tipi Mesire Y.			abc		Tilkibeli B Tipi Mesire Y.			b
	Çamburnu Tabiat Parkı			bcd		Çamburnu Tabiat Parkı			b
	Görnek Tabiat Parkı			bcd		Görnek Tabiat Parkı			bc
	Çal-Camili Tabiat Parkı			bcde		Çal-Camili Tabiat Parkı			bc
	Sazalan B Tipi Mesire Y.			cde		Sazalan B Tipi Mesire Y.			bc
	Sertkaya C Tipi Mesire Y.			cde		Sertkaya C Tipi Mesire Y.			bc
	Uzungöl Tabiat Parkı			de		Uzungöl Tabiat Parkı			c
Erikbeli A Tipi Mesire Y.	e	Erikbeli A Tipi Mesire Y.	d						

Çizelge 16. devamı

Ölçütler	Rekreasyon Bölgeleri	F	p	Homojen gruplar	Ölçütler	Rekreasyon Bölgeleri	F	p	Homojen gruplar
Kent çevresinde gidilebilecek başka yer olmaması	Çamburnu Tabiat Parkı	5,887	0,000	a	Kirlilik	Çal-Camili Tabiat Parkı	9,705	0,000	a
	Kayabaşı Turizm Merkezi			a		Tilkibeli B Tipi Mesire Y.			ab
	Tilkibeli B Tipi Mesire Y.			a		Sertkaya C Tipi Mesire Y.			ab
	Altındere Vadisi Milli P.			ab		Sazalan B Tipi Mesire Y.			b
	Uzungöl Tabiat Parkı			abc		Kayabaşı Turizm Merkezi			b
	Görnek Tabiat Parkı			abc		Uzungöl Tabiat Parkı			b
	Sertkaya C Tipi Mesire Y.			bcd		Altındere Vadisi Milli P.			bc
	Sazalan B Tipi Mesire Y.			bcd		Görnek Tabiat Parkı			bc
	Çal-Camili Tabiat Parkı			cd		Çamburnu Tabiat Parkı			c
	Erikbeli A Tipi Mesire Y.			d		Erikbeli A Tipi Mesire Y.			d
Tesis ve hizmet yeterliliği	Erikbeli A Tipi Mesire Y.	27,424	0,000	a		Erikbeli A Tipi Mesire Y.			a
	Altındere Vadisi Milli P.			ab					ab
	Çamburnu Tabiat Parkı			ab					ab
	Sertkaya C Tipi Mesire Y.			bc					bc
	Uzungöl Tabiat Parkı			bc					bc
	Kayabaşı Turizm Merkezi			bc					bc
	Çal-Camili Tabiat Parkı			c					c
	Sazalan B Tipi Mesire Y.			c					c
	Tilkibeli B Tipi Mesire Y.			d					d
	Görnek Tabiat Parkı			e					e

4. Tartışma ve sonuç

Bu çalışma, Arap ülkelerinden Trabzon iline rekreasyon amaçlı gelen ve orman kaynaklarını kullanan Arap turistlerin tüketici profilini, orman rekreasyonel talep yapısını, rekreasyon bölgelerine yönelik kullanıcı ve rekreasyonel talep özelliklerini ve beklentileri belirlemek amacıyla yürütülmüştür.

Çalışmada elde edilen ziyaretçi özelliklerine ilişkin bulgulara göre; ankete katılan Arap turistlerin %56'sı erkek, %44'ü kadındır. Erkeklerin ağırlıkta olduğu bir ziyaretçi kitlesi söz konusudur. Bu konuda bölgede daha önce yapılan benzer çalışmalarda da genellikle erkeklerin ağırlıklı olduğu saptanmıştır (Bilgiçli ve Çolaksel, 2019; Bogenç, 2018; Kasap vd., 2019; Özgöller, 2019; Saatçi ve Gülü Demirbulat, 2019; Türkay ve Atasoy, 2021). Bu sonuç, son derece doğal olup, Arap ülkelerinin kendi sosyokültürel yapılarından ve erkek egemen bir toplumsal yapıya sahip olmalarından kaynaklanmaktadır. Arap turistlerin yaş ortalaması 35,8 olarak belirlenmiş olup, genel olarak ziyaretçilerin macerayı seven ve seyahat yorgunluklarına katlanabilen genç nüfus olduğu anlaşılmaktadır. Bu konuda yapılan çalışmalarda (Bogenç, 2018; Bilgiçli ve Çolaksel, 2019; Özgöller, 2019; Türkay ve Atasoy, 2021) benzer bulgular elde edildiğinden, rekreasyonel planlamaların genç nüfusun dinamizmine uygun olarak yapılması uygun olacaktır.

Eğitim düzeyi bakımından Arap turistlerin %73,2'sinin lisans ve lisansüstü eğitime sahip olduğu saptanmıştır. Bu konuda Trabzon bölgesinde Ortadoğulu turistler üzerinde yapılan çalışmalarda da (Bogenç, 2018; Özgöller, 2019; Saatçi ve Gülü Demirbulat, 2019) çoğunluğun lisans ve lisansüstü eğitime sahip olduğu saptanmıştır. Bu sonuçlar ışığında Trabzon'a gelen Arap turistlerin ağırlıklı olarak yüksek eğitim derecesine sahip olduğu söylenebilir. Ayrıca Arap turistlerin yarısından fazlası kamu görevlisi ve özel sektör çalışanı olup, ziyaretçiler arasında üniversite öğrencileri ve emekliler de bulunmaktadır.

Bu çalışma anket yapılan katılımcıların aile büyüklüğü ortalama 6 ($\approx 5,8$) kişi bulunmuştur. Bu konuda daha önce yapılan çalışmalarda da genellikle aile büyüklüğünün 5-6

kişi olduğu ifade edilmektedir (Aksu vd., 2017; Bogenç, 2018; DOKA, 2015; Kasap vd., 2019; Özgöller, 2019). Bütün bunlar dikkate alındığında Arap turistlerin genellikle kalabalık gruplar halinde seyahat ettikleri, alan ziyareti yaptıkları ve konakladıkları anlaşılmaktadır. Bu nedenle tur organizasyonlarının, konaklama tesislerinin ve rekreasyon alanlarının kalabalık turist gruplarının gereksinimlerini karşılayabilecek şekilde planlanması ve buna göre hizmet sunulması rekreasyonel deneyimlerin kalitesinin ve ziyaretçi tatmininin artırılması noktasında önem arz etmektedir.

Arap turistlerin Trabzon'a geliş sezonları %81,3 ile yaz mevsimidir. Benzer şekilde, Boz ve Yıldırım Saçılık (2018) da turistlerin sezon tercihinin %83,9 ile yaz mevsimi olduğunu tespit etmiştir. Arap turistler sezon olarak okulların tatil olduğu ve bölge hava sıcaklığının en yüksek olduğu haziran-ağustos dönemini tercih etmektedir (DOKA, 2015). Buna göre Trabzon ilindeki rekreasyonel bölgelerinin yaz dönemindeki kullanımının Arap turistlerin ihtiyaçlarını karşılayacak şekilde planlanması ve yönetilmesi gerekmektedir.

Arap turistlerin %47,6'sı Trabzon'a 2-9 kez gelmiş olup, geliş sayısı ortalaması ise 8,1'dir. Arap turistlerinin %50,8'i ise Trabzon'a ilk kez gelmiştir. Bu konuda yapılan çalışmalarda da (Bogenç, 2018; Bilgiçli ve Çolaksel, 2019; Özgöller, 2019; Saatçi ve Gülü Demirbulat, 2019) değişik sonuçlar elde edilmiştir. Ancak, Arap ülkelerinin en çok ziyaret ettikleri popüler destinasyonlar arasında Türkiye, Suudi turistler için 4., Kuveytli turistler için 5. sırada olup, diğer Körfez ülkeleri için ise ilk 5'de yer almamaktadır (DOKA, 2015). Buna göre büyük ölçüde Suudi ve Kuveytli turistlerin rekreasyonel taleplerine uygun rekreasyon alan planlaması ve yönetimi yapılmalıdır.

Arap turistlerinin yarısından fazlası orman rekreasyon bölgelerine ulaşım için tur aracını tercih etmektedir. Orman rekreasyon bölgelerine göre değerlendirildiğinde ise, seyahat acentelerince yapılan tur programlarında tabiat parklarının göreceli olarak daha fazla yer aldığı söylenebilir. Nitekim Zengin vd. (2014) de, Ortadoğulu turistlerin turizm için seyahat, konaklama, ulaşım, yeme-içme ve rekreasyon faaliyetlerini kapsayan paket tur ürünlerini satın aldıklarını belirtmiştir. Boz ve Yıldırım Saçılık (2018) ise

çalışmasında, Arap turistlerin tatil amaçlı organizasyonlarını %48,9 oranı ile seyahat acenteleri (tur programları) aracılığı ile yaptıklarını vurgulamaktadır. Bu kapsamda orman kaynaklarına rekreasyonel amaçlı yapılan ziyaretlerde turistlerin beklentilerinin karşılanabilmesi noktasında, ormancılık örgütünün seyahat acenteleri ile iş birliği yapması ve iletişim halinde olması önemlidir.

Arap turistlerin rekreasyon amaçlı orman alanlarında kalış süresi %68 oranı ile günübirliktir. Orman alanlarında konaklamayı tercih eden turistlerin büyük çoğunluğu ise otel ve orman içi bungalovlarda kalmaktadırlar. Bu nedenle özellikle konaklama imkanı sağlayan orman mesire yerlerinde hizmet kalitesinin ve konaklama olanaklarının artırılması gerekmektedir.

Çalışmada 10 adet orman rekreasyon bölgesinin Arap turistlerce tercih edilmesinde çok önemli sayılan nedenler sırasıyla; *doğal ve estetik değerler, ormanların güzelliği, içecek temiz ve soğuk su* şeklinde belirlenmiştir. Turkey ve Atasoy (2021)'un Trabzon'u kapsayan çalışmalarında da destinasyon memnuniyetini artıran faktörler içinde doğal çekicilikler (manzara güzelliği vb.) ön plana çıkmıştır. Covid-19 pandemisi açık hava rekreasyon etkinliklerinin toplumsal hayattaki önemini bir kez daha ortaya çıkarmıştır. Nitekim turizm amaçlı gidilecek ülkelerde ve açık hava aktivitesi yapılacak alanlarda pandemi önlemlerinin alınması önemli bir tercih nedeni olmuştur. Başka bir ifade ile turizm destinasyonlarının tercihinde artık pandemi önlemleri bir seçim kriteri durumuna gelmiştir. Bu kapsamda ziyaretçi memnuniyeti ve sürdürülebilir yönetim açısından rekreasyon alanlarında doğal ve estetik değerlerin korunmasına ve içecek temiz ve soğuk su teminine özel önem verilmesi gerekmektedir.

Arap turistlerin orman rekreasyon bölgelerinde en çok yaptıkları aktiviteler; *orman içi yollarda yürüyüş, serinleme, manzara seyretme, temiz hava alma ve fotoğraf çekmektir*. Benzer şekilde Özgöller (2019), Trabzon'da Arap turistlerin kırsal alanlarda yaptıkları ağırlıklı aktivitelerin doğayı incelemek, yürüyüş yapmak, günübirlik gezilere katılmak olduğunu tespit etmiştir. Turkey ve Atasoy (2021), Arap turistlerin bölge seçimlerinde hava ve iklim koşulları, doğal çekicilikler ve güvenlik gibi unsurların önemli olduğunu vurgulamaktadır. Bu kapsamda değerlendirildiğinde; en çok tercih edilen rekreasyon aktivitelerine uygun olarak orman içinde doğal yürüyüş ve bisiklet yollarının yapılması, manzara seyir güzergahlarının ve noktalarının, serinleme, dinlenme ve piknik alanlarının, restoran ve konaklama tesislerinin yeterli düzeyde olması ormanlardaki rekreasyonel hizmetlerin kalitesini artırılması ve turist memnuniyeti açısından oldukça önemlidir.

Arap turistler rekreasyonel açıdan orman ve çevresinden yeteri kadar faydalanamama nedeni olarak tesis ve hizmet yetersizliğini görmektedir. Tesis ve hizmetlerin yeterliliğine ait değişkenler ve önem düzeyleri incelendiğinde ise sağlık ve ilk yardım hizmetlerinin eksikliğine çok yüksek önem puanı (4,3) vermişlerdir. Bunu açık hava aktivite çeşitliliğinin az olması (4,13) ve temizlik hizmetlerinin yetersizliği (4,12) takip etmektedir. Kadın ve erkek kullanımının ayrıldığı mekan ve tesisler 3,30 puanıyla normal önem düzeyinde belirlenmişken, Kasap vd. (2019) kadın ve erkek etkinlik alanlarının ayrılmasının yüksek (4,05) önem düzeyinde olduğunu tespit etmiştir. Rekreasyon amaçlı kullanılan orman alanlarında bulunan tesislerde turistlerce helal gıda güvencesinin olmaması durumu 2,49 puan ile önemsiz olarak değerlendirilmiştir. Bu durum Arap

turistlerinin bölgedeki tesislerde helal gıda güvencesi konusunda endişe duymadıklarını göstermektedir. Nitekim Akyol ve Kılınç (2014), Türk nüfusunun %98'inin Müslüman ve çoğu ürünün helal konseptiyle uyumlu olmasından dolayı turistler açısından Türkiye'de helal gıdanın acil bir kavram olmadığını vurgulamaktadır. Arap turistlerin Trabzon ili orman kaynaklarını tercihlerinde temiz suya ulaşım, temizlik hizmetleri ve ilk yardım önemli bir sorun olarak belirlenmiş olup, rekreasyonel alanlarında bu tür eksikliklerin giderilmesine ve alt yapı çalışmalarına önem verilmelidir. Bu kapsamda Trabzon ilindeki 10 adet orman rekreasyon bölgesinin gelişim ihtiyacı söz konusu olup, milli park ve tabiat parklarına nazaran, günübirlik kullanılan mesire yerlerinde alt yapı ve tesis yetersizlikleri ön plana çıkmaktadır. Özellikle mesire yeri statüsündeki bölgelerde rekreasyonel alt yapı olanaklarının artırılması ve rekreasyonel planlama ile gelişim olanakları artırılmalıdır.

Trabzon iline gelen ve orman kaynaklarını rekreasyonel amaçlı kullanan Arap turistler, orman rekreasyon alanlarına ilişkin ormancılık örgütünün afiş, broşür, reklam ve totem gibi tanıtıcı faaliyetlerinden haberdar değildir. Dolayısıyla ormancılık örgütü, rekreasyonel kullanım alanlarının özellikleri konusunda Arap turistlere yönelik olarak medya, basım-yayım (afiş, broşür, reklam vb.) faaliyetleriyle iyi bir tanıtım yapması gerekmektedir. Ayrıca orman alanlarındaki rekreasyonel memnuniyet ve deneyimlerin kalitesinin için açık hava etkinlik çeşitliliğinin artırılması, ilk yardım ve danışma/bilgilendirme ofislerinin kurulması faydalı olacaktır.

Sonuç olarak Arap turist profili ve talep yapısına uygun olarak orman rekreasyon bölgelerinde hizmet kalitesinin, ziyaretçi memnuniyetinin ve turizm gelirlerinin artırılması için; Trabzon ilinde gelen Arap turistlerin talep ve beklentilerinin periyodik olarak belirlenmesi ve buna göre gerekli düzenlemelerin yapılması, tur organizasyonlarının, konaklama tesislerinin ve rekreasyon alanlarının kalabalık turist gruplarının gereksinimlerini karşılayabilecek şekilde planlanması ve yönetilmesi, orman rekreasyon bölgelerinde temiz ve soğuk içecek su temini ve ilk yardım hizmeti verilmesi, doğal yürüyüş ve bisiklet yollarının yapılması, manzara seyir noktalarının oluşturulması, açık hava etkinlik çeşitliliğinin artırılması, serinleme-dinlenme, piknik alanlarının ve alt yapı tesislerinin yeterli olması, ormancılık örgütünün orman rekreasyon bölgelerinin özellikleri konusunda Arap turistlere yönelik olarak iyi bir tanıtım yapması ve özellikle seyahat acenteleri ile işbirliği içinde olması, orman kaynaklarının ve rekreasyonel alanlarının doğal ve estetik değerlerinin sürdürülebilirliğinin sağlanması, Arap turizm konusunda tüm paydaşların katılacağı çalıştaylar düzenlenmesi, Ar-Ge çalışmalarının yapılması ve sonuçlarının yaşama geçirilmesi gerekmektedir.

Açıklama

Bu makale, Orman Genel Müdürlüğü 2019 yılı Araştırma İhtisas Grupları toplantısında proje olarak alınmasına karar verilen ve Doğu Karadeniz Ormancılık Araştırma Enstitüsü Müdürlüğü tarafından yürütülen "Arap Turistlerin Ormanlardaki Rekreasyonel Kullanım Durumu ve Beklentileri (Trabzon İli Örneği)/03.8211" adlı araştırma projesinden üretilmiştir. Söz konusu projeye hazırlık aşamasında verdiği desteklerden dolayı Prof. Dr. Cantürk GÜMÜŞ'e teşekkür ederiz.

Kaynaklar

- Abodeeb, J., Wilson, E., Moyle, B., 2015. Shaping destination image and identity: insights for Arab tourism at the Gold Coast, Australia. *International Journal of Culture, Tourism and Hospitality Research*, 9(1): 6-21.
- Aksu, V.Ö., Kılıç, C., Düzgüneş, E., Araz, N., Öztürk, K., 2017. Altındere Vadisi Milli Parkı kullanıcılarının rekreasyonel memnuniyetini etkileyen faktörlerin belirlenmesi. *Ormanlık Araştırma Dergisi*, 4(1): 30-45.
- Akyol, M., Kılınç, Ö., 2014. Internet and halal tourism marketing. *International Periodical For The Languages. Literature and History of Turkish or Turkic*, 9(8): 171-186.
- Atkinson, M. A., Edwards, D. M., Jensen, F.S., Jagt, A. P. N., Ditchburn, B. R., Sievanen, T., Gsaparini, P., 2020. Harmonising, improving and using social and recreational data in National Forest Inventories across Europe. *Annals of Forest Science* 77: (76). <https://doi.org/10.1007/s13595-020-00952-2>
- Bilgiçli, İ., Çolaksel, M., 2019. Ortadoğu'dan Türkiye'ye gelen turistlerin tercih nedenleri üzerine bir araştırma: İstanbul örneği. *İKSAD III. Uluslararası Sosyal Bilimler Kongresi*, 08-10 Mart, Adana, s:1-20. <https://www.researchgate.net/profile/Mehmet-Colaksel/publication>
- Bogenç, B., 2018. Trabzon'a gelen Arap turistlerin tüketici davranışlarını belirlemeye yönelik bir araştırma. *Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*, KTÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü, Trabzon.
- Boz, M., Yıldırım-Saçılık, M., 2018. Determination of tourist in rural tourism development in terms of travel habits: A comparative study on various tourist groups. *International Journal of Social and Economic Sciences*, 8(1): 60-67.
- Büyüköztürk, Ş., 2020. Sosyal Bilimler İçin Veri Analizi El Kitabı: İstatistik, Araştırma Deseni, SPSS Uygulamaları ve Yorum (27. Basım). Pegem Akademi, Ankara.
- Daşdemir, İ., 2021. Bilimsel Araştırma Yöntemleri (3. Basım). Nobel Akademik Yayıncılık ve Danışmanlık Tic. Ltd. Şti., Ankara.
- Diktaş Bulut, N., 2018. An approach to determining forest areas with recreational potential: The case of forest areas around main transportation roads in the Maçka Region of Trabzon, Turkey. *Journal of Sustainable Forestry*, 37:(3) 286-301.
- DKMPGM, 2013. Sakarya İli Doğa Turizmi Master Planı (2013-2023). Doğa Koruma ve Milli Parklar Genel Müdürlüğü, Sakarya.
- DKMPGM, 2016. Trabzon İli Tabiat Turizmi Master Planı. Doğa Koruma ve Milli Parklar Genel Müdürlüğü, Trabzon.
- DKMPGM, 2019. Trabzon Tabiat Turizmi Uygulama Eylem Planı. Doğa Koruma ve Milli Parklar Genel Müdürlüğü, Trabzon.
- DOKA, 2015. Doğu Karadeniz Bölgesi Arap turizmi: Mevcut Durum ve Gelişme Strateji Raporu, Doğu Karadeniz Kalkınma Ajansı, Trabzon.
- Hegetschweiler, K. T., Plum, C., Fischer, C., Brändli, U., Ginzler, C., Hunziker, M., 2017. Towards a comprehensive social and natural scientific forest-recreation monitoring instrument—A prototypical approach. *Landscape and Urban Planning*, 167: 84-97.
- Kalıpsız, A., 1988. İstatistik Yöntemler. İÜ Orman Fakültesi Yayın, İstanbul.
- Kalaycı, Ş., 2014. SPSS applied multivariate statistics techniques. Asil Publication, Ankara, Turkey.
- Kasap, M., Yıldırım, E., Akbulut, C., 2019. Perspectives on halal tourism of foreign Muslim tourist visiting Trabzon Region. 2nd International Halal Tourism Congress, Antalya, s. 90-100.
- Korkmaz, M., 2001. Orman kaynaklarında doğa turizmi etkinliklerinin ekonomik çözümlenmesi (Kızıladağ Milli Parkı Örneği). *SDÜ Orman Fakültesi Dergisi*, A(2): 111-134.
- Lemeshow, S., Hosmer Jr, D.W., Klar, J., Lwanga, S.K., 1990. Adequacy of Sample Size in Health Studies. John Wiley and Sons, New York, USA.
- Mäntymaa, E., Ovaskainen, V., Juutinen, A., Tyrväinen, L., 2018. Integrating nature-based tourism and forestry in private lands under heterogeneous visitor preferences for forest attributes. *Journal of Environmental Planning and Management*, 61(4): 724-746.
- Mengü, C., 2012. Türkiye-Arap dünyası turizm ilişkilerinde durum ve beklentiler. *Orta Doğu Analiz*, 4(42): 102-112.
- Miran, B., 2002. Temel İstatistik. Ege Üniversitesi Basımevi, İzmir.
- Özgöller, G., 2019. Kırsal turizm kapsamında Arap turistleri Trabzon'u ziyarete yönelten itici ve çekici faktörlerin ve tatmin düzeylerinin belirlenmesi. Yüksek Lisans Tezi, Balıkesir Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Balıkesir.
- Porsuk, T., 2012. Orman Kaynaklarının Turizm Amaçlı Tahsinine İlişkin Sorunlar ve Çözümleri. OGM İç Anadolu Ormanlık Araştırma Enstitüsü Müdürlüğü, Teknik Bülten No: 300, ISBN:978-605-4610-19-8, 274 s., Ankara.
- Saatçi, G., Gündü-Demirbulat, Ö., 2019. Arap turistlerin Türklere yönelik önyargılarının değerlendirilmesi: Doğu Karadeniz Bölgesi örneği. *Türk Turizm Araştırmaları Dergisi*, 3(3): 660-675.
- Šodková M., Purwestri, R.C., Riedl, M., Jarský, V., Hájek, M., 2020. Drivers and frequency of forest visits: Results of a National Survey in the Czech Republic. *Forests*, 11(4): 414. <https://doi.org/10.3390/f11040414>
- TOBM, 2022. Trabzon Orman Bölge Müdürlüğü Mesire Yerleri Resmi Kayıtları, Trabzon. Erişim: 06.02.2022.
- Türkay, O., Atasoy, B., 2021. Effects of push and pull factors on destination satisfaction: A study on Arab tourists participating in highland and city tourism. *Tourism Academic Journal*, 01: 61-76.
- Ün, E., Tutar, F., Tutar, E., Erkan, Ç., 2012. Ekonomik kalkınmada kırsal turizmin rolü: Türkiye örneği, International Conference on Eurasian Economies. Session 4C: Turizm, 11-13 October, Almaty, Kazakhstan, s:345-350.
- Zengin, B., Yıldırım, R., Bilgiçli, İ., 2014. A Research on demand profile of Middle Eastern tourists coming to Sakarya. 13. Geleneksel Turizm Paneli. <https://www.researchgate.net/profile/Dr-Burhanettin-Zengin/publication/321278277>. Erişim: 02.02.2022.